

UDK 069.12(497.4Hrastnik)
1.04 Strokovni članek
Prejeto: 26. 10. 2020

Nevenka Hacin*

**"Vaja dela mojstra, ako mojster dela vajo."
Sodelovanje Zasavskega muzeja Trbovlje in
Slovenskega šolskega muzeja**

*"Practice makes perfect, perfect makes practice." Cooperation
between the Slovenian School Museum and the Zasavje
Museum in Trbovlje*

Izvleček

V prispevku predstavljam sodelovanje Zasavskega muzeja Trbovlje in Slovenskega šolskega muzeja. Poudarek je na Učni uri lepopisja iz leta 1930 v izvedbi gospodične učiteljice (iz SŠM) v ambientalno postavljeni učilnici v Muzejski zbirki Hrastnik (zbirke in obrazstavne dejavnosti v pristojnosti ZMT), ki omogoča udeležencem nadgradnjo spoznavanja dediščine na osnovi doživljajske izkušnje. V istem sklopu so navedeni vzroki uspešnega sodelovanja, ki je postalo zaradi ustreznih razmer, interesa javnosti in ne nazadnje pripravljenosti Slovenskega šolskega muzeja tradicionalno.

Abstract

The article talks about the cooperation between the Zasavje Museum in Trbovlje and the Slovenian School Museum, focusing on the Handwriting Lesson from 1930 carried out by a teacher from the Slovenian School Museum in a replica classroom at the Hrastnik Museum Collection (collections and activities alongside exhibitions being the responsibility of the Zasavje Museum in Trbovlje), which allows participants to improve their knowledge of heritage through first-hand experience. The reasons are given for this successful cooperation, which has become traditional due to the suitable circumstances, the public's interest and, last but not least, the readiness of the Slovenian School Museum.

Ključne besede: muzejske učne ure, učna ura lepopis, Slovenski šolski muzej, Zasavski muzej Trbovlje

Key words: museum school lessons, handwriting lessons, Slovenian School Museum, Zasavje Museum in Trbovlje

* Nevenka Hacin, muzejska svetnica, prof. zgodovine in sociologije, Zasavski muzej Trbovlje, e-pošta: nevenka.hacin@muzejzmt.si

Vaja dela mojstra – ako mojster dela vajo

Se je slišalo v en glas iz ambientalno postavljene učilnice v muzejski zbirki v Hrastniku prvič že v šolskem letu 2007/08 in se sliši v zadovoljstvo vseh sodelujočih vsako leto znova. Zaradi interesa obiskovalcev in uspešnega sodelovanja s Slovenskim šolskim muzejem iz Ljubljane pa upamo, da bomo to večletno tradicijo uspešno ohranjali tudi v bodoče.

Zakaj in kje

Do sodelovanja Zasavskega muzeja Trbovlje in Slovenskega šolskega muzeja je prišlo na pobudo PŠ narodnega heroja Rajka Dol pri Hrastniku (učiteljice Nataše Kreže), ki je želela z doživetjem Učne ure naših babic in dedkov prvi generaciji devetošolcev v četrtem razredu ohraniti obisk muzeja v Hrastniku v trajnem spominu.

Naš muzej se je takoj odzval na njihov/njen predlog, saj se muzealci ravno tako kot šolniki zavedamo, da si najbolj zapomnimo tisto, kar doživimo oz. z izkušnjo nadgradimo, kar vidimo in slišimo. Zato smo navezali stike s Slovenskim šolskim muzejem, saj sami nismo imeli *žive igre* zgodovine vključene v svojo stalno ponudbo Učne ure naših babic in dedkov. Naša ura je in še vedno obsega predstavitev šolstva (z besedili, dokumenti in fotografijami, demonstracijo in individualno preizkušnjo posameznih eksponatov/replik) s poudarkom na ustanovitvi in razvoju matične šole udeležencev, tipičnih značilnosti učnih vsebin v različnih družbeno-političnih obdobjih (od avstro-ogrske monarhije, prek Kraljevine Jugoslavije do socialistične Jugoslavije oz. samostojne Slovenije) in z izvedbo učne ure ročna dela (izdelava cofa oz. šivanje gumba). Slovenski šolski muzej (zanj direktor mag. Stane Okoliš) smo poprosili za izposojlo gospodične učiteljice, ki naj bi izvedla že utečeno in preizkušeno dejavnost Slovenskega šolskega muzeja, Učno uro lepopisja iz leta 1930. Za to sodelovanje je bil izpolnjen pomemben temeljni pogoj, saj v muzejski zbirki Hrastnik stoji ambientalno postavljena učilnica že od leta 2002.

Posebnost te učilnice ni samo v opremi, datirani v čas pred drugo svetovno vojno, pač pa v tem, da je v prostorih, zgrajenih za potrebe osnovnega šolanja otrok v spodnjem delu Hrastnika.

Muzejska zbirka Hrastnik ima od leta 1977 prostore v nekdanji šolski zgradbi. Udeleženci učnih ur se tako dejansko preselijo v leto 1930 (ne samo z vsebino, igro, pač pa tudi prostorsko). Stavba je namreč vse od dograditve leta 1907 do leta 1973 služila svojemu prvotnemu namenu – osnovnošolskemu izobraževanju. Zgrajena je bila na pobudo Nemškega šolskega društva kot nemška šola, po prvi svetovni vojni je v njej delovala dekliška šola, po drugi svetovni vojni pa je imelo v njej kot enoti OŠ Ivana Cankarja sprva prostor nekaj razredov redne šole, nato pa nekaj oddelkov podaljšanega bivanja. V začetku sedemdesetih let so vse šolske dejavnosti preselili na šolo na Logu (zgrajena leta 1954, danes OŠ narodnega he-

Šiba, zvesta spremljevalka gospodične učiteljice (SŠM, fototeka).

roja Rajka Hrastnik), občina Hrastnik pa je v izpraznjeni stavbi uredila krajevni muzej. Za podobo, kakršno ima muzej danes, je poskrbel Zasavski muzej Trbovlje s preureditvijo oz. z novo postavitvijo zbirk v letih 2002 do 2006.

In začelo se je

Učilnica v Muzejski zbirki Hrastnik je z opremo iz časa babic in dedkov in potrebnimi rekviziti, kot so komolčniki, peresa,¹ črnilniki, pivniki, koruza v kotu, osliček ..., ustrezala vsem kriterijem za uspešno izvedbo učne ure iz leta 1930 pod taktirko (beri: šibo) gospodične učiteljice. Učenci so pri pouku, ki ga je naznanil šolski zvonec, spoznavali obdobje Dravske banovine, čas njegovega veličanstva Aleksandra Karađorđevića, ponovili imena rastlin in živali na določeno črko, ki so jo spoznali, in po vseh pravilih prepisovali s table na svoje učne liste črke (ležeče, pokončne in poševne, s tankimi in odebeljenimi črtami ...), jih povezovali v besede in poved, in tako, ne da bi se zavedali, doživeli vsebine kar nekaj pred-

¹ Majhna kovinska priprava s priostreno konico za pisanje, vstavljena v leseno držalo.

V pričakovanju, 2011 (foto hrani OŠ Trbovlje).

metov, ki so se v obdobju med vojnama poučevali in ocenjevali v osnovnih šolah: pisanje, slovnico, prirodoslovje,² zgodovino in ne nazadnje tudi pridonost in vednje. Zlasti zadnji dve sta predstavljali posebno izkušnjo, ki je udeležencem ostala v trajnem spominu.

Prisotnost pri učni uri ni bilo samo sedenje v stari šolski klopi, pisanje s peresnikom, pomočenim v črnilo ... Bila je igra, doživetje z bolj ali manj prijetnimi občutki, pri pisanju pod strogim in budnim očesom gospodične učiteljice (oblečene v dolgo krilo in do vratu zapeto bluzo ter s čvrsto spetimi lasmi), ki je bila skopa s pohvalami in radodarna z grajami; pri odgovarjanju na vprašanja samo, ko si poklican in po pravilih (stoje, s celimi stavki in naslavljanjem gospodična učiteljica), ki se zdijo za današnji čas nerazumljiva, in ne nazadnje, v tišini in miru med poukom, ki so ga upoštevali vsi, ki niso želeli biti kaznovani (klečanje na koruzi v kotu razreda ali prenašanje osličkove glave, tudi ko sediš zravnano v šolski klopi in z rokami na hrbtu).

² Prirodoslovje oz. prirodopis je od 17. do 19. stoletja označeval vedo o naravi in naravnih pojavih, a tudi ime enega izmed predmetov, ki so se poučevali v obdobju med vojnama na osnovnih šolah.

Vtisi otrok

Kaj od navedenega je bila najtežje, najlažje, naj..., pa otroci sami po odigrani učni uri lepopisja (vtisi, ki ostajajo leta praktično nespremenjeni, ne glede na menjavo generacij in čas, v katerem živijo/mo):

»Najprej me je bilo strah, a potem je bilo super. Ko smo začeli pisati s peresniki (a. p. peresi) in lepo pisati, je bilo zabavno. Morali smo jo klicati gospodična učiteljica. Ko ji je Maja po nesreči rekla gospa, je morala klečati na kamenju (a. p. koruzi).«

»Bil sem prestrašen. Bolelo me je, ko me je s palico (a. p. šibo) v roki uždala (a. p. pogovorno) po dlani. Drugače je bilo zanimivo.«

»Pri tej učni uri mi je bilo zelo všeč, čeprav me je bilo rahlo strah. Zelo všeč mi je bilo, ko smo pisali lepopis. Zelo všeč so mi bili tudi črnilniki in peresa. Učiteljica se mi je zdela zelo stroga.«

»Učiteljica je bila zelo stroga. Zato me je bilo malo strah. Morali smo jo klicati gospodična učiteljica. Pisali smo lepopis. Črke so bile zelo smešne. Ni bilo nič zabavno. Tri sošolke so morale klečati na koruzi. Všeč mi je bilo, ko nam je pregledovala dlani.«

»Gospodična učiteljica je bila smešna, saj je bila tako stroga. Ko me je videla, da se ji smejim, me je poslala klečat na koruzo. Lepopis mi je bil všeč, ker so bile črke tako zapeljive. S peresniki (a. p. peresi) in črnilom je bilo zabavno pisati. Všeč mi je bila gospodična učiteljica.«

»Bilo me je strah. Všeč so mi bile črke. Zanimivo je bilo pisati s črnilniki (a. p. peresi). Učiteljica je bila stroga, ampak je bilo vse dobro. Najboljše je bilo, ko je bilo konec pouka. Morali smo čudno in uravnoteženo (a. p. pokončno) sedeti.«

»Bilo mi je zelo lepo. Gospodična učiteljica mi je rekla, da ne smem imeti prstana. Prijetno mi je bilo sedeti v starih klopih in pisati s črnilnikom (a. p. peresom). Naučila sem se nekaj lepopisnih črk. Upam, da bomo imeli še kdaj takšen pouk.«

»Bilo mi je kar dobro. Vendar me je bilo strah zaradi pisanja, ker nisem desničar. Najbolj všeč mi je bilo, ko sem moral imeti roke na hrbtu.«

»Učiteljica je bila kar stroga. Govorila je smešno. Zanimive so bile črke. Upam, da bomo šli še kdaj v muzej.«

»V muzeju v Hrastniku je bilo zabavno. Kustosinja nam je povedala vse o starih šolah v Trbovljah. Imeli smo tudi eno uro pouka tako, kot so ga imeli v letu 1930. Učiteljica je bila zelo stroga in učenci, ki niso znali ali so bili poredni, so morali klečati na koruzi. Levo roko smo morali imeti na hrbtu, z desno pa pisati s peresnikom (a. p. peresom) in črnilom. Ko je ura minila, smo imeli malico in reševali delovne liste. Najbolj všeč mi je bilo na koncu, ker smo prišli gumbe na blago.«

»V spomin se mi je vtisnil lepopis. Pisali smo s peresniki (a. p. peresi), ki smo jih namakali v tinto (a. p. črnilo). Mize so bile stare, v vitrini je bila lesena puščica (a. p. peresnica). Pod mizo je bil lesen predal za zvezke. Učiteljica je bila stroga.«

Kako naprej?

Upamo, da glede na dobre izkušnje, pripravljenost Slovenskega šolskega muzeja za izvajanje žive ure zgodovine zunaj matične ustanove (v prostorih z

ustrezno opremo), predvsem pa interesa šolskih skupin (z območja, ki ga Zasavski muzej Trbovlje kot kulturna inštitucija vsebinsko in prostorsko pokrivamo, od leta 2012–2013 pa še občino Laško) za spoznavanje dediščine – obogatene z doživljajsko izkušnjo, tudi v bodoče.

V muzeju se zavedamo, da bi naši obiskovalci enako uro doživeli tudi v Slovenskem šolskem muzeju v Ljubljani, a naša želja je, da jo povežejo z lokalno zgodovino šolstva in zgodovino matične šole ter tako obogatijo svoje védenje o preteklosti domačega kraja, pridobljeno pri pouku v šoli (nadgradnja ali uvod v učne vsebine četrtošolcev).

Hkrati pa odločitev šol za obisk našega muzeja pomeni udejanjanje priporočil Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport, da naj šole obiskujejo kulturne inštitucije v neposredni bližini kraja šolanja in tako pripomorejo k nižanju stroškov staršev šolajočih se otrok. To je bilo priporočeno zlasti v obdobju recesije, ko se je slab socialni položaj večine prebivalstva v Zasavju še poslabšal. Zato smo še toliko bolj zadovoljni, da lahko otrokom iz socialno šibkih okolij zaradi uspešnega medmuzejskega sodelovanja oz. posluha Slovenskega šolskega muzeja (direktorja in vseh zaposlenih) omogočimo enako ponudbo, kot bi je bili deležni z obiskom Slovenskega šolskega muzeja v Ljubljani, če bi ga sploh lahko realizirali zaradi višjih stroškov.

Zaradi vsega navedenega in ne nazadnje tudi zaradi naraščanja interesa za ponudbo v Muzejski zbirki Hrastnik v letih 2007/08–2019/20 (prvotno od četrtilih razredov v občini Hrastnik do vseh četrtošolcev občine Trbovlje, Zagorje ob Savi in Laško ter otrok nižjega standardnega nivoja v letu 2018–2019) smo prepričani, da je takšna oblika medmuzejskega sodelovanja več kot opravičljiva. Celo več: služi lahko kot primer dobre prakse tudi drugim muzejem.³

*In klečati je moral na koruzi, 2011
(foto hrani OŠ Trbovlje).*

³ Več o sodelovanju Zasavskega muzeja Trbovlje in Slovenskega šolskega muzeja glej v Šolski kroniki 2008, 2009, 2010–2020: Poročila o delu Slovenskega šolskega muzeja za posamezno leto, kjer so objavljeni podatki o sodelovanju med muzejema.

Učne ure lepopisja iz leta 1930 v Muzejski zbirki Hrastnik; izvajalec Slovenski šolski muzej (obdobje 2007/08–2019/20)

Šolsko leto	Število izvedb	Število udeležencev
2007–2008	4	88
2008–2009	4	119
2009–2010	8	263
2010–2011	6	222
2011–2012	7	275
2012–2013	9	349
2013–2014	9	353
2014–2015	8	268
2015–2016	10	358
2016–2017	10	376
2017–2018	9	304
2018–2019	13	438
2019–2020	4	132
Skupaj 13 LET	101 izvedba	3545 udeležencev

Povzetek

V prispevku predstavljam tradicionalno sodelovanje Zasavskega muzeja Trbovlje in Slovenskega šolskega muzeja, ki se je začelo na pobudo PŠ narodnega heroja Rajka iz Dola pri Hrastniku. Poudarek je na Učni uri lepopisja iz leta 1930 v izvedbi gospodične učiteljice iz Slovenskega šolskega muzeja iz Ljubljane v ambientalno postavljeni učilnici (z ustrezno opremo in pripomočki za uspešno izvedbo) v Muzejski zbirki Hrastnik (zbirke in obrazstavne dejavnosti so v pristojnosti Zasavskega muzeja Trbovlje), ki omogoča udeležencem obogatiti vsebino ponudbe Učne ure naših babic in dedkov v izvedbi domačega muzeja (predstavitve šolstva s poudarkom na ustanovitvi in razvoju matične šole udeležencev, tipičnih značilnosti učnih vsebin v različnih družbeno-političnih obdobjih ter učne ure ročna dela).

Naraščanje števila udeležencev v obdobju od leta 2007/08 do 2019/20 (zadnje leto upad zaradi zaprtja muzeja oz. nerealiziranih načrtovanih izvedb zaradi zajezitve in obvladovanja epidemije covid-19) z območja, ki ga Zasavski muzej strokovno pokriva (od leta 2012/2013 pa celo širše), odseva interes zadovoljnih obiskovalcev in potrjuje pravilnost odločitve obeh sodelujočih muzejev, hkrati

pa omogoča šolam realizacijo priporočil Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport, da šole zaradi recesije (zmanjševanje finančnih obremenitev družin šolajočih se otrok) obiskujejo kulturne inštitucije v neposredni bližini kraja šolanja. Zato nam je tovrstno sodelovanje še toliko bolj v zadovoljstvo, saj zagotavlja otrokom iz periferije enake možnosti pri vključevanju v obogatene kulturne dejavnosti kot otrokom, živečim v večjih mestih.

Pravilnost odločitve obeh muzejev za sodelovanje tudi v prihodnosti pa potrjujejo ne nazadnje še vtisi otrok in naraščanje števila sodelujočih pri Učni uri lepopsija iz leta 1930 in spremljajočih dejavnostih v obdobju 2007/08–2019/20 (izvedeni v sklopu celotne ponudbe Učna ura naših dedkov in babic matičnega muzeja).

Summary

“Practice makes perfect, perfect makes practice.” Cooperation between the Slovenian School Museum and the Zasavje Museum in Trbovlje

Nevenka Hacin

The article presents the traditional cooperation between the Zasavje Museum in Trbovlje and the Slovenian School Museum, which started at the initiative of the National Hero Rajko Subsidiary Primary School in Dol near Hrastnik. The emphasis is on the Handwriting Lesson from 1930 carried out by a teacher from the Slovenian School Museum in Ljubljana in a replica classroom (with the appropriate equipment and tools for successful implementation) at the Hrastnik Museum Collection (collections and activities, alongside exhibitions, being the responsibility of the Zasavje Museum in Trbovlje), which allows participants to supplement the School Lesson of Our Grandparents carried out by the Hrastnik museum (a presentation of school with an emphasis on the foundation and development of the participants' local school, typical characteristics of the teaching content in different socio-political periods and a handicrafts lesson).

The increase of participants between 2007/08 and 2019/20 (falling last year due to the museum closure, i.e. the cancellation of the planned lessons due to the containment and control of the covid-19 pandemic) from the area covered by the Zasavje Museum (and from 2012/13 an even wider area), reflects the interest of the satisfied visitors and confirms the correctness of the decision made by the two participating museums, while at the same time enabling schools to implement the recommendations by the Ministry of Education, Science and Sport, which say that due to recession (reduction in the financial burden on the families of school children) schools should visit cultural institutions near their school. This is why our museum is all the more pleased with this cooperation, since it gives children from the periphery the same opportunities to participate in the kind of enriched cultural activities that are available for children in large towns.

The correctness of the decision to carry on with this form of cooperation in future is confirmed by the children's response and the growing number of participants in the Handwriting Lesson from 1930 and the accompanying activities during 2007/08–2019/20 (carried out as part of the School Lesson of Our Grandparents at their local museum).